

Date: 5th October-2026

**TARIXIY SHAHAR MARKAZLARIDA ZAMONAVIY INTERYER
DIZAYNINI MILLIY ME'MORIY MEROS VA MADANIY IDENTITET BILAN
UYG'UNLASHTIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI**

Abduraxmonova Malika Mansurxonovna

KIUT

Annotatsiya: *Mazkur tezisda tarixiy shahar markazlarida zamonaviy interyer dizaynini milliy me'moriy meros va madaniy identitet bilan uyg'unlashtirish masalalari yoritiladi. Tarixiy makonning autentikligini saqlash, minimal aralashuv, zamonaviy funksional talablarni moslashtirish hamda mahalliy hunarmandchilik an'alaridan foydalanish tamoyillari tahlil qilinadi. Samarqand, Buxoro va Xiva tarixiy markazlari misolida hududiy xususiyatlarga mos loyihalash yondashuvlari taklif etiladi. Shuningdek, loyiha yechimlarini qiyosiy baholash uchun tarixiy interyer va madaniy identitet integratsiyasi indeksi (HMIUI) nazariy-uslubiy vosita sifatida ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *tarixiy shahar markazi, interyer dizayni, milliy me'moriy meros, madaniy identitet, autentiklik, minimal aralashuv, hunarmandchilik, zamonaviy texnologiyalar, HMIUI.*

Asosiy qism

Tarixiy shahar markazlari nafaqat me'moriy yodgorliklar, balki xalqning tarixiy xotirasi, madaniy qadriyatlari va an'anaviy turmush tarzini aks ettiruvchi murakkab makonlar hisoblanadi. Shu sababli bunday hududlarda zamonaviy interyer dizaynini yaratishda tarixiy konstruksiyalar, an'anaviy rejalashtirish, badiiy bezaklar va mahalliy materiallarning xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi tarixiy interyerlarni zamonaviy foydalanish talablariga moslashtirishda milliy me'moriy meros va madaniy identitetni saqlashga xizmat qiluvchi asosiy tamoyillarni tizimlashtirishdan iborat. Tadqiqotda ilmiy hujjatlarni tahlil qilish, qiyosiy-tipologik yondashuv va ko'p mezonli konseptual modellashtirish usullaridan foydalanilgan.

UNESCOning tarixiy shahar landshafti bo'yicha tavsiyasi, Venetsiya xartiyasi, Nara autentiklik hujjati va Burra xartiyasi tamoyillari asosida tarixiy muhitga minimal aralashuv, yangi elementlarning farqlanuvchanligi va imkon qadar qaytariluvchan konstruktiv yechimlardan foydalanish zarurligi asoslanadi. Tarixiy interyerining qiymati faqat bezaklar bilan emas, balki uning fazoviy tuzilishi, materiallari, konstruktiv xususiyatlari va madaniy mazmuni bilan ham belgilanadi.

Samarqand, Buxoro va Xiva tarixiy markazlarining o'ziga xos me'moriy xususiyatlari individual loyihalash yondashuvini talab qiladi. Samarqandda hovli–ayvon–xona tizimi, mahalla muhiti va bezatilgan yog'och shiftlarni saqlashga; Buxoroda tarixiy shahar muhiti, an'anaviy qurilish materiallari va mahalliy hunarmandchilik texnikalariga; Xivada esa ichki hovli, ayvonlar, o'ymakor yog'och ustunlar va tarixiy fazoviy kompozitsiyaga ustuvor ahamiyat berish tavsiya etiladi.

Zamonaviy interyerda milliy identitetni ifodalash tarixiy naqshlarni shunchaki takrorlash bilan cheklanmasligi lozim. Aksincha, an'anaviy bezaklarning kompozitsion ritmi, materiallar uyg'unligi, yorug'lik va soya munosabati hamda mahalliy ustalarning amaliy tajribasi zamonaviy dizayn vositalari orqali talqin qilinishi mumkin. Bunda tarixiy va yangi elementlar o'rtasidagi farq aniq saqlanishi, qimmatli tarixiy sirtlar esa yopib qo'yilmasligi kerak.

Fotogrammetriya, lazerli skanerlash, tarixiy binolar uchun axborot modellashtirish (HBIM) va raqamli ekspozitsiya vositalari tarixiy obyektlarni hujjatlashtirish, loyihalarni oldindan baholash va madaniy merosni namoyish etishda qo'llanilishi mumkin. Biroq bunday texnologiyalar tarixiy materiallarning fizik holati va konservatsiya talablariga muvofiq tanlanishi zarur.

Tadqiqot doirasida tarixiy interyer va madaniy identitet integratsiyasi indeksi (HMIUI) loyiha variantlarini tarixiy, madaniy, funksional va ekspluatatsion mezonlar bo'yicha qiyoslash uchun nazariy-uslubiy vosita sifatida taklif etiladi. Mazkur indeks hali empirik ma'lumotlar asosida tekshirilmagan bo'lib, uni amaliyotga joriy etish uchun muayyan tarixiy obyektlarda ekspert baholashi va dala tadqiqotlari talab etiladi.

Xulosa

Tarixiy shahar markazlarida zamonaviy interyer dizaynini milliy me'moriy meros bilan uyg'unlashtirish tarixiy autentiklikni saqlash, madaniy mazmunni ochib berish va zamonaviy foydalanish talablarini muvofiqlashtirishga asoslanishi lozim. Samarqand, Buxoro va Xiva misollari tarixiy muhitning hududiy xususiyatlarini hisobga olgan holda individual loyihalash zarurligini ko'rsatadi. Minimal aralashuv, qaytariluvchan yechimlar, mahalliy hunarmandchilik va raqamli hujjatlashtirish vositalaridan oqilona foydalanish ushbu jarayonning muhim yo'nalishlaridir. Taklif etilgan HMIUI modeli esa kelgusida amaliy tadqiqotlar orqali tekshirilishi va takomillashtirilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. UNESCO. *Recommendation on the Historic Urban Landscape*. 2011.
2. ICOMOS. *International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter)*. 1964.
3. ICOMOS. *The Nara Document on Authenticity*. 1994.
4. Australia ICOMOS. *The Burra Charter*. 2013.
5. UNESCO World Heritage Centre. *Samarkand – Crossroad of Cultures*.
6. UNESCO World Heritage Centre. *Historic Centre of Bukhara*.
7. UNESCO World Heritage Centre. *Itchan Kala*.
8. Plevoets, B., Van Cleempoel, K. *Adaptive Reuse of the Built Heritage: Concepts and Cases of an Emerging Discipline*. Routledge, 2019.